

Innlegg holdt av Berit Therese Larsen, interessepolitisk leder i Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, på webinar om rettigheter for personer med funksjonsnedsettelse og deres familie, 18. januar 2022.

Hei, jeg heter Berit Therese Larsen, og er interessepolitisk leder i Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)

Først vil jeg si at pandemien har vært krevende for oss alle. Det gjelder også kommunene, som har stått i store utfordringer de siste to årene. Vi ser det, og vi ser også at kommunene har stått på, stadig snudd seg rundt og prøvd å løse og følge opp situasjonen så godt de har kunnet.

Men situasjonen har også vært krevende for innbyggerne, og kanskje mest for de som har størst behov for en godt fungerende kommune og tjenester. Det er viktig at dette er på plass også under en krise, som den vi har opplevd og fortsatt står i. Da er det viktig å ha en plan.

Vi vet at pandemien har rammet skjevt, og at mennesker med funksjonsnedsettelse har vært blant de som er hardest rammet. Vi ønsker med dette innlegget å si litt om deres situasjon og behov, med mål om å bistå og hjelpe dere i kommunene til å ivareta dem og treffe bedre på det som er deres behov. Vi vet at når tjenestene treffer godt, er det både positivt for den enkelte og ressursparende for kommunene. Det er viktig, spesielt når ressursene er knappe.

Først vil jeg si litt om hvem mennesker med funksjonsnedsettelse er. FFO er paraply for 87 medlemsorganisasjoner for funksjonshemmede, kronisk syke og deres pårørende. Innenfor dette er det et stort spekter av diagnoser og tilstander.

Det er mennesker med funksjonshemminger, som synshemming, hørselshemming og bevegelseshemming. Det er mennesker med kroniske sykdommer som diabetes, astma og kreft, nevrologiske diagnoser som MS, epilepsi og Parkinson, kognitive utfordringer som utviklingshemming, demens, autisme og Tourettes, og psykiske utfordringer. Dette har vært en økende gruppe under pandemien, også blant mennesker som ikke har hatt slike utfordringer tidligere.

Og så er det en gruppe som pandemien har vært veldig utfordrende for; mennesker med sjeldne diagnoser og tilstander. De har opplevd stor usikkerhet rundt sykdommen og hvordan den vil slå ut for dem, rundt informasjon og om hvordan de skal forholde seg. Mange har endt opp med å isolere seg, for å være på den sikre siden, og har nå i stor grad vært uten sosial kontakt og utenfor samfunnet i snart to år. Vi er bekymret for disse. En annen gruppe vi er bekymret for, er de som har valgt å isolere seg og trekke seg tilbake fordi de er engstelige og urolige for pandemien, for å bli smittet selv, for å spre smitte til andre, og det de opplever som andre menneskers uansvarlige oppførsel under pandemien.

Mennesker med funksjonsnedsettelse er altså en heterogen og variert gruppe. De har ulike utfordringer og behov både i normalsituasjonen og i forbindelse med pandemien. Det er det viktig å være klar over, for å kunne følge opp og ivareta dem best mulig.

For eksempel har vi sett at rullestolbrukere har hatt utfordringer med å bevege seg rundt og reise kollektivt. Noen sjåførere har holdt på meteren, og nektet å tilby assistanse til ombordstigning og underveis.

Synshemmede har hatt problemer med å holde en meters avstand til andre, og finne antibacstasjoner i butikker og lignende, samt deltagelse på digitale møtesteder.

Hørselshemmede har hatt utfordringer med informasjon, og med å lese på munnen når «alle» har munnbind.

Mennesker med kroniske og nevrologiske sykdommer har hatt utfordringer med oppfølging i helsevesenet, kontroller, behandling, terapi, rehabilitering og trening.

Mennesker med kognitive utfordringer, spesielt barn og ungdom, har hatt utfordringer med digital undervisning og møteplasser.

Rettigheter og individuelle vedtak er blitt satt på vent, både innen helse, skole og personlig assistanse – BPA. I noen tilfeller er de direkte brutt, som i tilfellene der mennesker med utviklingshemming har opplevd inngripende og ulovlige tiltak i egne hjem med adgangskontroll og besøksforbud.

Det var hjerteskjærende, og det ble heldigvis raskt tatt tak i og formidlet at dette var ulovlig og brudd på menneskerettighetene. Men det viser hvor fort individuelle rettigheter og menneskerettigheter blir satt til side.

Tiltakene har i stor grad vært universelle og lite finmaskede. Men mennesker er ikke universelle, de er individuelle. De universelle tiltakene treffer mange, og det er også meningen. Men det er behov for å gjøre individuelle vurderinger i tillegg. Og innen helse og omsorgstjenester er dette en pasient- og brukerrettighet. Det er også en menneskerett å bli hørt og få bidra inn i saker som gjelder ens egen person og situasjon. Noen trenger å bli «forskjellsbehandlet» for å bli likebehandlet.

Vi har for eksempel sett at utviklingshemmede som gruppe automatisk er blitt vurdert som risikogruppe i mange sammenhenger under pandemien, for eksempel i hjem (slik vi så med besøksforbud i begynnelsen av pandemien) og i skole – der det for eksempel noen steder ble innført at de ansatte skulle ha smittevernutstyr som heldekkende drakter og masker. Dette var skremmende for mange, og ble ikke innført for andre elevgrupper og lærere på samme skole.

Men utviklingshemmede er like ulike som andre, og selv om for eksempel noen med Downs syndrom er mer utsatt for hjertefeil og infeksjoner i luftveiene, og derfor er i en risikogruppe, har mange utviklingshemmede sterk helse og ikke underliggende sykdom og risiko. Noen kan trenge hjelp til å forstå og følge gjeldende smittevernregler, men med denne støtten kan de gjennomføre dem helt fint. Å skjære hele gruppen over en kam uten individuell vurdering av helse og risiko er brudd på deres rettigheter.

FFO har gjort tre undersøkelser underveis i pandemien. Disse viser tydelig at pandemien har hatt store konsekvenser for mennesker med funksjonsnedsettelses funksjon og helse, både fysisk og psykisk. De viser også at pårørende har måttet ta stort ansvar når tilbud og tjenester har blitt borte eller redusert. Mange lever mer isolert, og sier de har forandret seg.

Jeg tror vi fullt ut først vil se konsekvensene når pandemien er under kontroll. For at dette ikke skal ramme oss og tjenestene som en tsunami må vi ta grep nå - også i kommunene.

Ut fra det organisasjoner av mennesker med funksjonsnedsettelse og de som har svart på undersøkelsene til FFO sier, har jeg disse rådene til kommunene:

- Gjør individuelle vurderinger. Snakk med de det gjelder og hør hva de trenger. Prøv å imøtekomme dette.
- Prøv å få tak i og nå ut til de som står i de største utfordringene nå.
- Sørg for at pårørende har en kontaktperson.
- oppretthold møteplasser for utsatte grupper, og opprett lavterskel møtepunkter og tilbud til de som trenger noen å snakke med – også fysiske i den grad det er mulig og samtidig ivareta smittevern. Her har vi lært mye de siste to årene som vi kan dra nytte av.
- Trekk inn de kommunale rådene for mennesker med funksjonsnedsettelse, ta dem inn i kommunale krisestaber, eller i det minste rådfør dere med dem.
- Bruk de lokale organisasjonene, de har ofte likepersonsordning og møtesteder.
- Tilby trening (og kanskje personlig trener) til de som trenger det for å opprettholde helse og funksjon.
- Ikke glem mennesker med funksjonsnedsettelse! Lag en plan som kan iverksettes raskt – for beredskap, men også for den enkelte og tjenestene, sånn at alle vet hva de skal gjøre og hva man kan forvente – også når krisen rammer.